

tegenculturele beweging van Nederland zo goed van binnenuit heeft beschreven. *Imaazje!* is een goed onderzocht, intelligent boek; niet alleen veelzijdig, scherpzinnig en speels, maar ook verhelderend door de goede analyse van de provobeweging en de totstandkoming van het invloedrijke culturele cliché dat zij is geworden.

James Kennedy

C. Willemsen, *De psychiater en de witte vlek. 30 jaar GGZ Midden-Brabant 1970-2000* (Amsterdam: SUN, 2004, 208 blz., € 29,50, ISBN 90 5875 145 7).

In 2003 had de raad van bestuur van de GGZ Midden-Brabant behoefte aan een boek over de geschiedenis van zijn nog jonge verleden. GGZ Midden-Brabant verzorgt sinds 1993 de ambulante en intramurale geestelijke gezondheidszorg in de regio Tilburg-Waalwijk. De opdracht ging naar de historicus Cees Willemsen die als verpleegkundige in de psychiatrie heeft gewerkt en deze wereld dus goed kent. Eerder publiceerde hij boeken over de geschiedenis van de psychiatrische inrichting Sint Antonius in Etten-Leur en over de ambulante GGZ in de regio Breda. Het archief van de opdrachtgever, hoe recent gevormd ook, bleek niet meer compleet te zijn, tijd voor onderzoek in overheidsarchieven was er niet en besloten werd om geen interviews af te nemen, 'vanwege de nauwe betrokkenheid van de meeste 'vertellers' bij de recente geschiedenis', iets wat in de ogen van de recensent op zijn minst een merkwaardig motief mag worden genoemd, aangezien Willemsen toch grote ervaring heeft opgedaan met deze bron. De opdrachtgever wenste verder een op het bestuurlijke proces gerichte geschiedschrijving, zodat de behandeling buiten beeld bleef.

Dat neemt niet weg dat dit boek alleszins de moeite van het lezen waard is. Vanaf de bevrijding werd er in kleine kring gediscussieerd over de organisatie van de GGZ en daarbij won de gedachte veld dat er regionale centra moesten komen die een breed scala aan voorzieningen moesten bieden. De verzuiling, die dit deel van de gezondheidszorg stevig in zijn greep had, moest daarvoor wijken. Tilburg was voor de GGZ een witte vlek: deze meer dan 100.000 inwoners tellende stad was voor de intramurale GGZ aangewezen op de drie grote, maar sterk verouderde psychiatrische ziekenhuizen in en rond 's-Hertogenbosch, waarvan er twee onder de Bossche Godshuizen vielen, en had in het geheel geen ambulante voorzieningen. In 1970 nam de lokale elite aangevoerd door de katholieke arts H. Festen het initiatief tot oprichting van een groot psychiatrisch ziekenhuis. Twee jaar later werd de stichting Jan Wier, genoemd naar een zestiende-eeuwse arts die publiceerde over heksen en tovenaars, opgericht.

Na deze snelle start raakte alles in het slop doordat er een gelegenheidscoalitie ontstond van oude en nieuwe machten die zich tegen de nieuwkomer keerden. De Godshuizen wensten geen bedden af te staan (minder bedden wilde toen zeggen minder geld), de ambulante GGZ voelde zich bedreigd en de aan het eind van de jaren zeventig ook in Tilburg opkomende beweging van de anti-psychiatrie keerde zich tegen een nieuw, groot ziekenhuis waar psychiaters massa's pillen voorschreven aan patiënten die 'verder hun bek moesten houden.' Jan Wier maakte deel uit van een andere oude macht, de in Tilburg residerende Stichting RK Gasthuis, wat de voortrekkers van de beweging en andere belanghebbenden wantrouwig maakte. Het conflict werd nog verergerd doordat het bestuur van Jan Wier psychiaters aantrok die zich baseerden op het medische model,

waarbij de arts-psychiater de behandeling regisseerde. De beweging zette zich daar nu juist tegen af. De inspectie van de volksgezondheid moest tussen de strijdende partijen door manoevreren en de overheid richtte zich vanaf circa 1980 op het streven naar kostenbeheersing, waarbij men er niet voor terugschrok om de partijen tegen elkaar uit te spelen. In zo'n figuratie ontstaan er gemakkelijk conflicten tussen personen die zich vervolgens als zandbanken voor de ingang van de haven posteren.

Pas in 1984 gaf staatssecretaris Van der Reijden een duidelijk signaal af in de Nieuwe nota geestelijke volksgezondheid: Den Haag wilde regionale instituten die geïntegreerde GGZ aanboden. Het bestuurlijk rollebollen duurde ook daarna nog enige jaren voort. Het ijs brak pas in 1991, nadat een van de kemphanen vertrokken was en zijn tegenstander het pensioen in zicht had. Op 1 januari 1993 fuseerden Jan Wier en de RIAGG Tilburg tot GGZ Midden-Brabant.

Cees Willemsen weet dit bestuurlijk-politieke proces goed te analyseren, waarbij zijn grote kennis van de GGZ hem in staat heeft gesteld de situatie goed in te voelen. Als oud-Godshuizenman heb ik dit boek dan ook met genoeg gelezen. Het betoog blijft echter naar mijn smaak te descriptief en wat ik al lezende ging missen was een wat verdergaande analyse. Tekenend is dat een conclusie of zelfs maar een relativerende terugblik ontbreekt. Dit roept niet beantwoorde vragen op. Leidde het op kostenbeheersing gefixeerde beleid van Den Haag niet tot inefficiëntie en dus verspilling? De fusie tussen intramurale en extramurale GGZ-voorzieningen wordt als een onvermijdelijk en logisch eindstation gezien, maar in Maastricht en nog onlangs in Rotterdam mislukte een soortgelijke fusie, dus zo logisch is een fusie dus blijkbaar niet. Een niet over het hoofd te ziene speler in dit veld, de ziekenfondsen en ziektekostenverzekeraars, komen nergens in het verhaal voor, wat toch op zijn minst opmerkelijk is te noemen. Wat wilden zij eigenlijk? Waarom probeerde het gemeentebestuur van Tilburg de patstelling niet te doorbreken?

Wie geïnteresseerd is in de recente geschiedenis van de GGZ kan ik de *Witte vlek* ten zeerste aanbevelen. Het idee van de Raad van Bestuur van GGZ Midden-Brabant om zijn eigen verleden te boek te stellen, is lovenswaardig, al zou deze raad er goed aan doen voortaan wat beter voor zijn archief te zorgen.

Ton Kappelhof

B. A. de Graaf, *Over de muur. De DDR, de Nederlandse kerken en de vredesbeweging* (Dissertatie Utrecht 2004; Amsterdam: Boom, 2004, 416 blz., € 29,50, ISBN 90 8506 024 9).

In dit boek, waarop de auteur in december 2004 aan de universiteit van Utrecht promoveerde, wordt onderzocht hoe de betrekkingen tussen de Nederlandse kerken en de kerkelijke vredesorganisaties met de DDR werden beïnvloed door het Oost-Westconflict. De Graaf besteedt tevens aandacht aan de verschillende groepen die bij die uitwisseling betrokken waren en aan hun opvattingen over ontspanning en mensenrechten. Een derde aandachtspunt binnen het onderzoek betreft de reacties van het regime in de DDR op deze particuliere contacten met Nederland.

Nadat begin jaren zeventig de eerste contacten ontstonden tussen leidinggevenden van de Nederlandse en Oost-Duitse kerkgemeenschappen, ontwikkelden zich al snel relaties tussen individuen en kwam ook de uitwisseling tussen kerkelijke gemeenten op gang. Verzoening tot

waarbij de arts-psychiater de behandeling regisseerde. De beweging zette zich daar nu juist tegen af. De inspectie van de volksgezondheid moest tussen de strijdende partijen door manoevreren en de overheid richtte zich vanaf circa 1980 op het streven naar kostenbeheersing, waarbij men er niet voor terugschrok om de partijen tegen elkaar uit te spelen. In zo'n figuratie ontstaan er gemakkelijk conflicten tussen personen die zich vervolgens als zandbanken voor de ingang van de haven posteren.

Pas in 1984 gaf staatssecretaris Van der Reijden een duidelijk signaal af in de Nieuwe nota geestelijke volksgezondheid: Den Haag wilde regionale instituten die geïntegreerde GGZ aanboden. Het bestuurlijk rollebollen duurde ook daarna nog enige jaren voort. Het ijs brak pas in 1991, nadat een van de kemphanen vertrokken was en zijn tegenstander het pensioen in zicht had. Op 1 januari 1993 fuseerden Jan Wier en de RIAGG Tilburg tot GGZ Midden-Brabant.

Cees Willemsen weet dit bestuurlijk-politieke proces goed te analyseren, waarbij zijn grote kennis van de GGZ hem in staat heeft gesteld de situatie goed in te voelen. Als oud-Godshuizenman heb ik dit boek dan ook met genoeg gelezen. Het betoog blijft echter naar mijn smaak te descriptief en wat ik al lezende ging missen was een wat verdergaande analyse. Tekenend is dat een conclusie of zelfs maar een relativerende terugblik ontbreekt. Dit roept niet beantwoorde vragen op. Leidde het op kostenbeheersing gefixeerde beleid van Den Haag niet tot inefficiëntie en dus verspilling? De fusie tussen intramurale en extramurale GGZ-voorzieningen wordt als een onvermijdelijk en logisch eindstation gezien, maar in Maastricht en nog onlangs in Rotterdam mislukte een soortgelijke fusie, dus zo logisch is een fusie dus blijkbaar niet. Een niet over het hoofd te ziene speler in dit veld, de ziekenfondsen en ziektekostenverzekeraars, komen nergens in het verhaal voor, wat toch op zijn minst opmerkelijk is te noemen. Wat wilden zij eigenlijk? Waarom probeerde het gemeentebestuur van Tilburg de patstelling niet te doorbreken?

Wie geïnteresseerd is in de recente geschiedenis van de GGZ kan ik de *Witte vlek* ten zeerste aanbevelen. Het idee van de Raad van Bestuur van GGZ Midden-Brabant om zijn eigen verleden te boek te stellen, is lovenswaardig, al zou deze raad er goed aan doen voortaan wat beter voor zijn archief te zorgen.

Ton Kappelhof

B. A. de Graaf, *Over de muur. De DDR, de Nederlandse kerken en de vredesbeweging* (Dissertatie Utrecht 2004; Amsterdam: Boom, 2004, 416 blz., € 29,50, ISBN 90 8506 024 9).

In dit boek, waarop de auteur in december 2004 aan de universiteit van Utrecht promoveerde, wordt onderzocht hoe de betrekkingen tussen de Nederlandse kerken en de kerkelijke vredesorganisaties met de DDR werden beïnvloed door het Oost-Westconflict. De Graaf besteedt tevens aandacht aan de verschillende groepen die bij die uitwisseling betrokken waren en aan hun opvattingen over ontspanning en mensenrechten. Een derde aandachtspunt binnen het onderzoek betreft de reacties van het regime in de DDR op deze particuliere contacten met Nederland.

Nadat begin jaren zeventig de eerste contacten ontstonden tussen leidinggevenden van de Nederlandse en Oost-Duitse kerkgemeenschappen, ontwikkelden zich al snel relaties tussen individuen en kwam ook de uitwisseling tussen kerkelijke gemeenten op gang. Verzoening tot